

**MIQUELA VALLS · MIG SEGLE DE MANUALS I MÈTODES DE CATALÀ
NORD-CATALANS** · DISCURS DE RECEPCIÓ COM A MEMBRE
CORRESPONENT · **INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS** · SECCIÓ DE
FILOSOFIA I CIÈNCIES SOCIALS

**MIG SEGLE DE MANUALS I MÈTODES
DE CATALÀ NORD-CATALANS**

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
SECCIÓ DE FILOSOFIA I CIÈNCIES SOCIALS

MIG SEGLE DE MANUALS I MÈTODES
DE CATALÀ NORD-CATALANS

Discurs de recepció de MIQUELA VALLS
com a membre corresponent de la Secció de Filosofia
i Ciències Socials, llegit el dia 21 d'octubre de 2011

Resposta de Joan Becat i Rajaut, membre emèrit
de la Secció de Filosofia i Ciències Socials

BARCELONA, 2011

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP

Valls, Miquela

Mig segle de manuals i mètodes de català nord-catalans

Bibliografia

ISBN 9788499650647

I. Becat Rajaut, Joan, 1941-

II. Institut d'Estudis Catalans. Secció de Filosofia i Ciències Socials III. Títol

1. Català — Ensenyament — Catalunya del Nord 2. Rossellonès — Llibres de text

3. Llibres de text — Catalunya del Nord

804.99-087

© Miquela Valls

© Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició

Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: octubre del 2011

Tiratge: 200 exemplars

Text revisat lingüísticament per la Unitat de Correcció del Servei Editorial de l'IEC

Disseny gràfic: Maria Brossa

Compost per Víctor Igual, SL

Imprès a Service Point FMI, SA

ISBN: 978-84-9965-064-7

Dipòsit Legal: B. 34718-2011

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

A l'hora d'integrar-me a la venerable institució que m'ha fet l'honor d'admetre'm en el seu si i de donar-li les gràcies per una distinció que m'afalaga molt més del que sabria dir, m'he trobat amb un ritual per complir que me ve «de revés mà», com diria el nostre gran Jordi-Pere Cerdà. Una cosa és l'ofici —que ha estat el meu— de fer classes, amb els seus corollaris de comunicacions puntuals i conferències divulgatives; una altra cosa, llegir discursos. La paraula *professoral* obvia l'oratória: les seues repeticions no són retòrica sinó martelleig, els seus silencis no són cadències sinó esgotament; els seus canvis de to, pèrdua del fil i no vibracions de la corda sensible.

A més, havent estat distingida en el camp de l'ensenyament, hauria estat hora que, al cap d'una trajectòria educativa ja closa, m'alcés des de l'experiència de l'aula fins a les ciències de l'educació. Però, a tall d'agreujant, no en sé, ni de modelitzar, ni de conceptualitzar, ni de teoritzar, ni n'he pogut aprendre mai. Sols m'ha guiat una intuïció primera, encrostada amb l'avançament de la carrera, segons la qual qui ensenya, s'ensenya. No ensenya solament el seu saber, que això ja ho tenia clar el proverbi mai prou meditat de «si vols ensenyar, aprèn», ni tampoc l'«aprendre a aprendre» tan pregonat per una pedagogia descobridora de noves sopes d'all, sinó que, tot fent l'ofici, el mestre i la mestra mostra el que és i ho ensenya. És a dir, que, sense tautologia, desnuda el llautó i se dona com a model —o com a repulsiu. Tan més eficaçment que, cas omès d'esfullament docent, no s'ho ha fixat per objectiu, en sol ignorar l'impacte en el procés d'aprenentatge i, si el sap, bé n'ha de prescindir per no aturar-se a l'ensec davant de tanta responsabilitat.

D'aquí deu venir que el professorat accepti (i tinc la sensació que cada vegada més) de renunciar al propi ésser per arrencar-se darrere les successives línies directores dels successius programes. Ara bé, com a lectora de programes i fins i tot com a redactora algun cop, conec llur utilitat i crec haver-ne usat com de les millors coses, és a dir, amb moderació. És clar que els avenços de les ciències cognitives han

fet entendre millor allò que passa a les aules, que saber com s'aprèn ajuda a fer aprendre, i si els programes se'n fan ressò, millor per als mestres i les mestres i llurs alumnes! És clar que les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) decupliquen l'accés al saber, i és bo que els programes en generalitzin la pràctica escolar. Però si l'ensenyant-mitjancer no se les ha fet seves i no les ha presentades com a tals, ben poc benefici en traurà l'ensenyat, belleu cap; i si no n'ix disgustat, rai!

En matèria educativa la forma fa el fons, i l'ensenyant, el seu ensenyament. Amb aquest parell o tres d'elucubracions liminars no he volgut fugir d'estudi sinó, al contrari, aclarir, començant per jo mateixa com a primera destinatària, la tria d'un tema i la manera de dur-ne l'exposició. Aclarir i no justificar. Formada des de jove en el parlar professoral, sols sé fer cursos. Per tant, en lloc de discurs, faré un curs. Amorrada quaranta anys als pilots de còpies per corregir, sols sé ratllar, subratllar, qüestionar, suggerir, orientar, valorar, avaluar deures, i, doncs, qüestionaré, valoraré, avaluaré el que esperi que sigui el meu darrer pilot de còpies pendent —i el meu darrer «devert», que dèiem al país quan no n'havíem après—, és a dir, els mètodes d'aprenentatge del català produïts a la Catalunya del Nord, per al consum nord-català, d'ençà de l'entrada oficial de la nostra llengua a l'escola francesa amb permís de l'Educació nacional, als anys seixanta.

Aqueixos mètodes, d'autors, objectius i continguts diversos, jalonen una història de la recuperació escolar del català, que no se tracta pas de refer aquí, puix que d'altres se'n cuiden i bé, però que, val a dir, els fa alhora de teló de fons i de focus aclaridor. Per tant, he cregut que seguir l'ordre cronològic de les aparicions, més que fer un desglossament de les obres per públics destinataris (adults, mainada escolaritzada...), plantejaments didàctics (imitatius, contrastius, estructurals, comunicatius...), per recursos pedagògics (escrit, oral, d'àudio, d'autoaprenentatge...), permetria d'esbrinar-ne millor el perquè i el com, de sospesar-ne l'impacte. I si, a més, aquesta repassada, que tinc l'edat de poder fer com a testimoni directe des d'una posició participativa, pogués lliurar entre ratlles qualche clau de lectura de la nostra pròpia identitat, pèrdues i guanys, desitjos i realitats, me donaria per ben pagada d'aqueixa última feinada.

El primer mètode, el «Cours élémentaire de catalan», de l'Enric Guiter, se publica a la revista *Sant Joan i Barres*, el 1961, en sis articles numerats de l'I al VI, d'un parell o tres de pàgines cadascun, des del primer número de la publicació, al març, fins al número 6, a final d'any. A partir de 1962 passa a dir-se «Cours de catalan» sense interrompre la numeració fins al curs XVII, al número 23 de la revista, el 1965.

Sant Joan i Barres és l'òrgan del Grup Rossellonès d'Estudis Catalans (GREC), creat per «favoriser la conservation, l'étude et l'usage de la langue catalane en Roussillon».¹ Els lúcids capdavanters que animaven grup i revista frisaven per fer

1. *Tramontane*, núm. 446-448 (juliol-agost 1961), p. 218.

efectiva la Llei Deixonne de 1951, la qual obria pas a la llengua i a la cultura catalanes des de l'escola primària, però trigava a aplicar-se. Donant d'entrada a llur butlletí un «esprit pédagogique»² i planejant un curs «d'histoire de la littérature accompagnée de commentaires grammaticaux [...] complété par des textes d'initiation à la langue», fornirien els mestres i les mestres de funció i els joves de formació, el reciclatge de llengua i cultura que no havia acompanyat mai llur saber nadiu i que els faria ben aviat del tot capaços d'ensenyar català.

Per això s'havia triat el millor professor: l'universitari Enric Guiter. Ell ja s'havia iniciat en una tasca semblant a la que ara se li confiava, com a «ponent de lletres» de la revista *Nostra Terra* als anys 1937-1938.

Comença explicant l'extensió geogràfica del català, situant les variants dialectals, recorrent la literatura fins a les normes fabrianes. Entrada en matèria obligada, rotundament duta a terme i que en degué sobtar més d'un, tan immens era el desconeixement de la nostra cultura lingüística.

Segueixen tres cursos de fonologia i fonètica en què, al costat d'un lloable esforç de presentació simplificada de l'accent escrit, l'aprenent ha de passar per damunt d'una terminologia —prescindible en aquell context, al nostre parer— per trobar, al costat d'evidències per a un francòfon com la pronúncia de la *f* o de la *i* àtona, alguns aclariments sobre la pronúncia local del català: el típic tancament de la *o* tancada en *u*, el doblament de la consonant oclusiva seguida de *l* (*miracle* pronunciat *mirakkle*), no tan genuí, però sentit com a tal i motiu de riota quan contaminava —i això passava sovint en aquell temps entre els mateixos i les mateixes mestres— la pronúncia del francès.

Tot d'una, just abans de treure l'«élémentaire» del títol, el curs esdevé una breu història de la literatura catalana (començada amb Lull i Muntaner al curs vi i acabada amb Carsalade du Pont al xvii), il·lustrada amb extractes que serveixen per exposar punts de gramàtica. Els títols dels textos són en francès, com ho són també, des de l'inici del curs, les explicacions. Vist des d'avui, són moltes les raons d'estranyesa, que podem útilment convertir, però, en aproximacions als pressupòsits, no expressats, del curs.

El que sobresurt primer del conjunt és que, amb els detalls de l'exposició fonètica i el volum de morfologia, en particular la verbal, cada vegada més dens, només pot adreçar-se a catalanoparlants naturals, ben adregats a la disciplina escolar i desitjosos de donar-se en català capacitats equiparables a les de la llengua d'escolarització.

La fita no dita però evident és l'adquisició d'una cultura literària, la correcció del parlar i de l'escriure. Ara bé, més d'un cop, aquest «Cours élémentaire» sembla magistral, com si l'objectiu primer fos més exposar coneixements que no pas fer-los assimilables o simplement útils per a l'aprenent.

2. PAU ROURE, «Présentation au public», *Sant Joan i Barres*, núm. 1 (1961), p. 3.

El que resta subliminar també és el model de llengua proposat. Atès el context sociolingüístic del temps, hom s'esperaria que els trets rossellonesos, familiars als aprenents, fossin objecte d'una atenció especial. Però no, s'ignoren les desinències verbals, els possessius i altres modismes morfosintàctics septentrionals. El missatge silencià: «si vols perfeccionar el teu català, canvia'n!», és claríssim. I prou ben rebut per gent acostumada a associar escola i frustració lingüística.

Ningú no sembla que qüestionï tampoc, llavors, l'ús del francès com a llengua docent, quan el nivell previ dels aprenents els hauria permès de seguir explicacions en català tot beneficiant-se d'una immersió en un registre de llengua nou. Les intencions declarades de la revista no han pas vençut la jerarquia de les llengües, ni llur jerarca.

A petició del GREC, l'inspector d'acadèmia dels Pirineus Orientals ha encoratjat dins les escoles, fora de l'horari lectiu, l'obertura de classes de català per a tota la població. En Renat Llech-Walter s'encarrega de la primera d'aqueixes universitats populars, d'acord amb el programa del grup: «Vulgariser ce qu'il convient de savoir de la langue catalane et mettre en valeur la culture qui y est attachée». ³ N'eixirà el 1967 el *Cours d'initiation à la langue catalane*, reeditat fins al 2001, de resultes i com a acompanyament d'una experiència que encara perdura. El fascicle, redactat en francès per les mateixes raons tàctiques que el curs precedent —a més, amb l'adaptació francesa de tots els exemples—, ha convingut amb el temps a un públic cada cop menys catalanoparlant. Prou primet, no espanta l'aprenent ni li escura la butxaca.

Després d'una primera lliçó dedicada a l'alfabet i a l'accent, les altres dinou segueixen una exposició, més que una progressió, morfosintàctica, anunciada al títol de cada una (per ex.: «4ème leçon - Conjugaison»; «5ème leçon - Pluriel des noms»; «7ème leçon - Les adjectifs et leur féminin»...). Podríem qualificar el curs de modest i realista. Per completar l'esquematisme de certs punts, ja la primera edició comportava unes «Notes et commentaires de Louis Despéramont» (en Despéramont era tota una autoritat, puix que «sous le contrôle du professeur Enric Guiter» ⁴ se cuidava d'iniciar en el català la clientela estudiantil, mentre que en Llech-Walter s'encarregava del poble). Aqueixes notes breus de fi aporten sempre una petita precisió extrarossellonesa, sense destorbar l'esperit de la lliçó: l'indefinit plural *uns*, a la segona lliçó, «Les articles»; l'existència d'una desinència *-e* en valencià, a la quarta lliçó, «Conjugaison», que tracta dels verbs en *-ar*; el sinònim *paleta* per *peïrer*, a la lliçó sobre els oficis...

El «realisme» del curs és palpable en la finalitat evident de la rúbrica «Écrivons correctement», que mira de parar les aberracions del poc català que llavors se

3. Paraules del director del Col·legi Universitari de Perpinyà, reportades per LLECH-WALTER, «Rendons à César», *Sant Joan i Barres*, núm. 2 (abril 1961), p. 2.

4. *Sant Joan i Barres*, núm. 7-8-9 (1962), p. 2.

podia veure escrit: noms de carrers de Perpinyà, noms de viles i vilatges, d'entitats, de villes, com els força preuats «Aquí estem bé» o «Hi sem suat».

El sentit pràctic se manifesta a l'apartat «Conversation», una miniguia de conversa i prefiguració de pedagogia comunicacional en què s'ensenya a demanar i a dir el temps, l'hora, el camí, a enraonar d'esport, de rifles... Força estructures i situacions (estació, hotel, càmping...) deuen apuntar una reinversió en el turisme, en plena embranzida, dels nord-catalans a la Costa Brava!

Perquè pren en compte el seu públic, per sobreentès nord-català i potser estrictament rossellonès com l'autor mateix, el curs li amorseix el dubte sobre el seu català. La *tomata* hi té cabuda, també la *noga* i el *gibert*, igualats amb la *nou* i el *julivert*, i fins el *trinc*, en una nota de peu sobre *tren*. Més atrevit, el rossellonès és present en morfologia: romanalles de *lo*, menció de la *-i* de primera persona verbal, conjugació alternativa del verb *ser* amb *só*, *sem* i *seu*...

Hom retraurà a aquest *Cours d'initiation à la langue catalane* més d'un oblit gramatical, l'absència d'exercicis per a qui el fa servir fora del curs presencial, però cal reconèixer-li bones disposicions pedagògiques. Adequació a les capacitats del seu públic, reinversió en el medi immediat, reactivació d'uns sabers previs de l'aprenent, aquietament de les seues inquietuds lingüístiques. Ara, per fer-se una cultureta literària, val més no fixar-se gaire en la selecció literària final, ni en la posada al dia de 2001.

Amb el *Cours de langue catalane*, d'en Pere Verdaguer (Barcelona, Barcino, 1972, coll. «Manuels Lingüístics», núm. 9), fem un bot cronològic i qualitatiu. L'autor, membre del GREC des del primer moment, professor i casat amb una mestressa d'escola, ha anat seguint de prop l'avançada de la legislació del català en l'ensenyament. La prova facultativa del batxillerat té cada vegada més èxit. La Llei Deixonne per fi desencallada, uns mestres i unes mestres han saltat el pas del parlar familiar a la docència. Sap les hesitacions, les mancances dels col·legues sense formació disciplinària i didàctica en català. Són ells els destinataris designats al prefaç, perquè se perfeccionin ells i imparteixin classes. Això fa que, tot i que fos editat a Barcelona, dins la mateixa col·lecció que el famós *Curs superior* de Marvà, el mètode fos redactat en francès. Per no esparverar l'aprenent destorbant-li la precessió idiomàtica, amb el risc que les ganes d'aprendre, i doncs d'ensenyar, se li'n vagin. Potser també per no descartar una eventual clientela francesa no catalana.

Les instruccions d'ús, la composició segons una clara progressió, assenyalen de seguida l'obra seriosa. Tan seriosa com els manuals de llengua viva estrangera llavors usats en l'ensenyament secundari francès. La base de cada lliçó és un text que cal sentir llegit o que cal llegir, i que cal entendre mitjançant aclariments lexicals i preguntes de comprensió. Després vénen les tasques metalingüístiques, amb remissió a un «Résumé de grammaire» final, i exercicis de reutilització. Posteriorment, fou publicada la clau dels exercicis i, als anys noranta, una cinta de casset de

textos gravats completà un mètode encara vàlid, èxit de llibreria a la Catalunya del Nord.

La natura dels textos pauta la progressió. Al primer nivell: deu textos dits «pedagògiques» perquè són escrits a posta per a l'aprenentatge de la llengua. Una quarantena d'extractes d'obres d'escriptors catalans fan de suport de les trenta-una *leçons* següents, mentre que els nou textos escollits al final són destinats al plaer de la lectura i a la lliure pedagogia d'uns alumnes ja prou capacitats per fer de mestres de català.

Els textos pedagògics, amb traducció francesa, confegeixen entre tots la història d'una família model: un nin, sa germaneta, llurs pare i mare, com en els llibres per aprendre de llegir i en els manuals de llengua estrangera dels primers cursos de secundària. Els passen coses ordinàries de la vida: mengen, juguen, se vesteixen, se refreden, van a escola, fan vacances, però en un català prou ben estudiat per proveir l'aprenent de vocabulari bàsic i de girs idiomàtics.

Els extractes literaris que serveixen de base a les *leçons*, triats per llur caràcter de prosa exemplar entre els escriptors contemporanis ja clàssics (Bertrana, Carner, Gaziel, Pla, Pous i Pagès, Sagarra, Rovira i Virgili...), canvien respecte de l'oferta d'en Guiter i d'en Llech-Walter, encara que no s'hi arribi a entendre l'absència total de plomes nord-catalanes.

Un primer apartat de «Prononciation» permet de treballar l'essencial: les diferències fòniques amb el francès, mentre que l'accent, a diferència del que ja s'ha instal·lat com una regla, s'anirà destil·lant al fil de tot el curs. Els *exercices* no perden temps tampoc amb el que s'assembla al francès i se prefereix insistir en particularitats morfosintàctiques catalanes (plurals en *-os* i *-ns*, ús d'*estar*, ablatius absoluts, pretèrits...) i entrenar el transferiment de la llengua dominant a la dominada mitjançant la traducció de frases tipus segons una pràctica llavors encara no bescantada en l'ensenyament de les llengües vives, en particular, el castellà que en Verdaguer ensenyava.

Havent personalment recuperat el català a partir de l'estudi matiner de les successives lliçons del breviari d'en Pere, n'he pogut apreciar la particular eficàcia per a algú de la Catalunya del Nord, catalanoparlant passiu, coneixedor del castellà per via escolar. Per això mateix, un cop passat el període de fe a cegues al *magister*, m'ha sabut greu que la variant septentrional, d'altre band objecte constant d'estudis i publicacions d'en Verdaguer,⁵ no tingués un lloc en el seu *Cours*. Debadades cercaríem al «Résumé de grammaire» trets tan emblemàtics com la flexió verbal a la rossellonesa, els possessius femenins amb semivocal, la col·locació dels pronoms complements; i quan, per exemple, dins un text d'autor surt algun «ar-

5. Pere VERDAGUER, *El català al Rosselló: Gallicismes, occitanismes, rossellonismes*, Barcelona, Barcino, 1974, col·l. «Tramuntana», núm. 21.

caic» *haguessen* no se n'assenyala la permanència (i doncs la validesa) al nostre país. Què n'han de deduir d'aqueixes absències un nord-català, una nord-catalana, sinó que els cal desfer-se del seu parlar silencià? Prou raons personals, editorials i cíviques hi deu haver per explicar el que no deixa de ser, tanmateix, una estrabancada pedagògica.

A penes posterior d'uns anys també tinc el record, agraït, dels cursos que la Biblioteca Catalana ofería als nord-catalans que se volguessin sotmetre a les proves de la Junta Assessoradora per als Estudis de Català (JAEC) d'Òmnium Cultural. L'objectiu incloïa *de facto* l'arraconament del català septentrional. Però el goig d'un diploma barceloní bé s'ho mereixia. A partir d'aqueixes classes s'elaborà un curs, dit *Grammaire basique de langue catalane*, en llengua francesa, publicat el 1977, amb continuació fotocopiada el 1982. La sola signatura que hi sortí és la de la Margarida de Descatllar, mantenedora de la Biblioteca Catalana; tanmateix, sovint, traspuja la manera contundent de qui impartia les classes, en Jordi Carbonell i Tries. Ben mirat, per això, tot i llur to de manament d'un altre temps, els consells del pròleg resulten prou al cas dels avenços pedagògics. Se centren en el saber aprendre de l'alumne i li prohibeixen la traducció, l'encoratgen a la pròpia expressió directa, a «des lectures faciles» en veu alta...

La paraula cominatória del mestre i la mestra substitueix l'autoritat de la seua presència per optimitzar un autoaprenentatge que la possibilitat d'interactivitat per correu farà més eficaç encara. L'ensenyament a distància no era pas ben bé una innovació, ni tan sols en català,⁶ però no ens desplaça pas de comprovar que des de Perpinyà, per a un públic de proximitat i per retrobar la «llengua dels avis», se mobilitzaven tots els recursos del moment.

Però el que més valorem d'aquest mètode, tant o més que l'objectiu primer no ho deixava esperar, és l'atenció al parlar d'aquí que s'hi manifesta. Atenció, que no vol pas dir laxisme (vegeu, per exemple, «il ne faut pas dire “tinc d'anar a l'escola” c'est un castellanisme répandu a Perpignan et dans le Principat»). Però, encara que alguna forma local sigui rebutjada sense gaires fonaments i d'altres siguin validades tot aconsellant-ne un ús restringit, sobretot als exàmens (com ara *meu, som fet, sem, seu...*), el sol fet de no passar-les per alt mostra un lloable interès pels pressupòsits de l'aprenentatge. Fins l'acceptació fonològica que s'expressa diverses vegades («Les différences de prononciation ne sont pas une faute», «Écoutez parler nos habitants des campagnes») encara podria fer de bàlsam a cert autoodi.

Mentrestant la Llei Deixonne s'ha anat precisant amb circulars d'aplicació. Les de 1976 obren pas a un veritable ensenyament de llengua i cultura catalanes a

6. *Tramontane*, núm. 446-448 (1961), p. 218, anunciava un curs de català per correspondència, des de París, elaborat per Enric Roig i Querol i difós per Foc Nou, òrgan de la Joventut del Casal de Catalunya.

les escoles, i projecten la producció de material pedagògic. Recolzant-se sobre les directrius legals, Ramon Gual i Pere Verdaguer realitzen un mètode de primera ensenyança, *El català a l'escola primària* (1977). Inspirat en procediments ja posats a prova per ensenyar francès a l'escola primària i castellà a les primeres classes de secundària, amb els seus cartells, les seues diapositives, apareix com l'eina que cal. Ho subratlla al pròleg l'inspector departamental de Prada, el senyor Lloberes: competència científica i didàctica dels autors, material adequat als dos públics destinataris en un mateix acte pedagògic, «que els permetrà [als mestres i a les mestresses] de perfeccionar-se tot iniciant els alumnes».

El curs comprèn deu lliçons, que parteixen totes d'un dibuix panoràmic, seguit d'un qüestionament, d'un text fet a posta i d'un apartat de *grammaire*. Vénen després un text d'autor en prosa, poesies, cançons, endevinalles, proverbis, dites, més o menys lligats amb el tema de la lliçó. S'hi afegeixen «Notes diverses» i un lèxic català-francès que, a falta d'entrada alfabètica, no aclareixen tan eficaçment els documents precedents com ho podrien fer. El tot s'emmarca entre, al començament, una breu presentació dels Països Catalans i de la llengua catalana amb mapes —treta de l'*Atlas de Catalunya Nord* d'en Joan Becat («J. BK.») (Terra Nostra, 1977)— i, al final, un compendi de conjugació.

Basat en l'aproximació al medi ambient, el curs va per temes que donen títol a cada lliçó («El poble», «La festa major», «Veremes i vi», «Caça i pesca», «La primavera al Vallespir», «L'hivern a Cerdanya...»). Llocs, temps, activitats humanes, riqueses naturals lliuren la imatge d'una Catalunya del Nord rural, pagesa fins i tot, marginalment turística, sense vila ni tràfic, un país on fa bon viure entre passat i present, mite i realitat, sens dubte, convenient per facilitar «el retorn a les fonts mares» que fa de fil conductor d'un mètode en què sovintegen les preguntes sobre l'«abans» i l'«ara».

Car és ben evident que, tal qual, el mètode no val per convertir en catalanòfons gent que no en saben: les primeres preguntes sota el primer dibuix serien ja un bloc infranquejable a qui no tindria aquella «coneixença rudimentària de la nostra llengua popular del Rosselló» al·ludida al prefaci. O sigui, quasi ningú llavors entre mestres i alumnes, de les escoles rurals almenys. I doncs el mètode, fundat sobre l'expressió oral i dirigit a millorar-la amb la coneixença del país, encaixava amb les capacitats del seu públic. A més, a partir del material gràfic, sempre se podien muntar exercicis més bàsics que els del llibre.

També s'entenen, sense que els autors hagin vist la necessitat de dir-ho, diverses modalitats, potser successives, d'utilització d'un mètode. Entre catalanoparlants passius, com són mestres i alumnes, la lliçó pot ser oral, preguntes i respostes, entorn del cartell incitador. El text d'acompanyament del dibuix, fet a partir de la resposta ideal a les successives preguntes, pot servir —als mestres i a les mestres segur, als alumnes belleu— per comprovar com en saben, de llegir català,

sense haver-ne après. El punt de gramàtica, clar, complet, no «se concreta» mai en exercici. Els mestres i les mestres s'ho faran si volen, ja hi tenen la mà trencada en francès. Sobretot, les modalitats rosselloneses incloses sense manies —llevat del possessiu femení, per això!—, així com els pronoms («Remarquons qu'en Roussillon on emploie surtout les formes *me, te, lo, la, nos, vos, los, se, ne*») i tota la conjugació (encara que les formes rosselloneses entre parèntesis precedides de *r* puguin ser interpretades com de segona categoria entre mestres «educats» en la unicitat de la llengua), els faran sentir còmodes en llur català.

Les instruccions oficials recomanaven d'ensenyar als alumnes de llengua i cultura regional la variant que els era més pròxima, de conformitat amb una pedagogia centrada en l'alumne que, partint del particular, obria a l'universal, però també per evitar d'armar discrepàncies en el cas de llengües no normativitzades. Val a dir que el català ho tenia tot per respectar la llei sense trencar la norma; els mètodes precedents, tot i perfectibles, en són una prova.

Mi't aquí que, radicalitzant el propòsit, en Gerard Vassails amb el seu *Vocabulari català: À l'usage des instituteurs et institutrices des Pyrénées Orientales*, publicat el 1979 amb el segell universitari de ciències de l'educació, encendria les picabaralles que el Ministeri volia evitar. A partir d'unes valoracions excel·lents sobre l'occitanització del català septentrional, sobre la necessitat vital per al català a casa nostra d'obrir amplament l'escola «à la culture catalane encore vivante dans la population adulte» i refiat, no tan excellentment, que «pour ce sauvetage le catalan normatif est impropre», des de la seua autoritat de professor de física, crea noves normes ortogràfiques. Els sons no pronunciats s'eliminen de l'escriptura, els transicionals s'escriuen.

El vocabulari en si mateix no és pas mal concebut. S'estructura per camps semàntics. Des de la persona, va obrint-se a l'entorn. Recull lèxic, frases fetes, massa i tot o massa especialitzats per l'objectiu anunciat. Massa localistes també per satisfer tothom fins i tot a l'escala subcomarcal del «cantó» on en Vassails recicla mestres. La sistematització del procediment induïa un feix de limitacions, començant per una jerarquia que matava a terme un dialecte que se pretenia salvar, car aquest català sols s'ensenyaria a l'escola primària per les relacions de proximitat, mentre que al col·legi i al liceu se passaria al «normatiu» per comunicar-se amb Barcelona. Entre els ensenyants la dissidència «vassallenca» crea malestars, malfiances, molesta els qui compartien els seus pressupòsits, i tanca el rossellonès als fabrians que s'hi començaven d'obrir.

Mal clima per a *Els llibrets d'en Titella*, d'en Joan Pau Giné i d'en Gerard Lopez, editats al Chiendent el 1980 «ambe l'ajuda d'en Gerard Vassails». Tanmateix, els dos autors, tots dos mestres d'escola, catalanoparlants nadius, part d'ací i part d'allà (és a dir, fills de la Retirada arrelats al Rosselló), podien ser qualificats com a tan bons lingüistes i pedagogs com d'altres. En tot cas, són els primers de deta-

llar prèviament els pressupòsits i objectius d'una obra que bé poden qualificar de *nova*, puix que per primer cop se proposa un oral viu amb una cinta de casset enregistrada. Tenen clara la finalitat: «aprendre ò al mancos se familiarisar ambe la llengua catalana dins el seu dialecte rossellonès»; tenen clars els modes operacionals apresos «dels treballs més recents sus de l'aprenentatge de les llengües maternals»: situacions quotidianes, progressió «per oposicions i semblances», perfeccionament «a partir de fòrmes usuals ben integrades»; tenen ben pautat el desenvolupament de la seqüència: al dibuix d'una situació corresponen dues historietes escrites i gravades, amb dos nivells de dificultat, traduïdes a part en francès per fer més segur el mestre i la mestra, historietes que els alumnes s'apropriaran fent preguntes o responnent-ne. La sola cosa que passen per alt aqueixos autors, com quasi tots, és que s'adrecen a mainada catalanoparlant, si més no passiva o potencial, que forma llavors encara l'essencial de les classes del «departament».

Les tensions intergeneracionals arrossegades pel maig del 68, enverinades per diferències de concepció del que havia de ser una Universitat Catalana d'Estiu útil per al país, havien portat, als primers anys setanta, a una veritable querella dels antics i dels moderns que cristallitzà entorn del model de català que s'havia d'ensenyar a l'escola. De fet, poc o molt, «tothom era d'acord mes tothom pleidejava» —parafraçant el títol de la intervenció conciliadora d'en Francesc Català.⁷ Les susceptibilitats, tanmateix, havien extremat les tries lingüístiques, i la majoria d'ensenyants retrocedien. De cara a un «tot rossellonès» qüestionat, el «tot normatiu», apuntalat per les autoritats centrals de la llengua i l'accés a un material didàctic sud-català, apareixia com una via tan segura com la llaca que s'havia seguit de sempre per ensenyar francès. És així que en *Titella* fou condemnat arreu a no actuar. Sap greu, perquè *Els llibrets* haurien resistit una normativització moderada, com la que han dut a terme amb èxit les *Catalanades* d'Un Tal⁸ o la lletra de les cançons del mateix Joan Pau Giné.⁹ Reblanquits, haurien enriquit l'oferta nord-catalana, amb situacions no tractades fins llavors, com el quotidià dels «emplegats», les «comissions», que també s'haurien pogut dir «compres», la visita a «xol metge» fàcilment declinable en «cal» o «casa del», les vacances al país dels exiliats econòmics a París i, amb ells, el tema de la vida a ciutat. Els dibuixos de l'Esteve Sabench, innovadors en aquest tipus de publicacions, que tot ho tenien per atreure els aficionats de línia clara, s'haurien estalviat una condemna per autodi manifest, i les vigatanes de la família Titella, així com llur nom de casa,

7. Francesc CATALÀ, «Sem d'acord i pleidegem», *Sant Joan i Barres*, núm. 63-64 (estiu 1976), p. 51-58.

8. Vegeu UN TAL (Albert Saisset), *Catalanades*, Prada, Terra Nostra, 1977, núm. 29, transcripció i notes de Joan Marty, i ALBERT SAISSET, *Catalanades d'Un Tal*, Barcelona, Llibres de l'Índex, 1994, transcripció i notes de Joan Daniel Bezsonoff.

9. Vegeu el llibre disc *Adiu, ça va*, 2003.

haurien passat per autoderisió en segon grau. Però així no va ser. Difícil en aquest context d'emprendre «en paix l'enseignement de la langue catalane», com predicava l'inspector Peix des del pròleg d'un altre mètode coetani.

Si bé *El català a l'escola primària*, el *Vocabulari català: À l'usage des instituteurs et institutrices* i *Els llibrets d'en Titella* concretaven «l'élaboration d'une pédagogie originale de l'enseignement des langues» de la circular de març de 1976, no eren pas directament una resposta institucional. Aquesta arribaria gràcies a Joan Tocabens, *professeur à l'école normale de Perpignan*, i Francesc Manent, *directeur d'école*, encara que editada, no pel centre de recursos de l'educació nacional, que tindria vocació per fer-ho, sinó pel Servei de Documentació Pedagògica del Centre de Documentació i d'Animació de Cultura Catalana (CeDACC) de la vila de Perpinyà: la *Méthode orale d'enseignement du catalan*. Publicada per primera vegada el 1979. Tornarà a sortir esmenada i actualitzada el 1984, cosa que sembla bon senyal de qualitat per a una obra amb un títol més aviat restrictiu.

D'entrada, el mètode apareix més auster que els precedents. Els diners són comptats i tampoc no cal «sants», puix que el destinatari és el mestre i la mestra, que ha de saber, per ofici, trobar els suports visuals idonis. Ara, sí que s'hi troben contrarestades sense embuts, des de la introducció, les prevencions acostumades dels mestres i de les mestres: «Le mauvais catalan n'existe pas... Parlez la langue que vous connaissez même si elle n'est pas très correcte». S'hi respon eficaçment també a la qüestió candent de «quin català?», des d'una posició pedagògica: «Dans les classes où certains élèves parlent un peu le catalan, on veillera à ne pas les couper de ce qu'ils peuvent entendre [...] on se contentera de leur signaler qu'il y a une autre façon de s'exprimer».

Les justificacions de l'oralitat del mètode són menys convincents: fan la sensació que cal complir una dèria didàctica del moment, concretament la del dit «bany lingüístic» —tot just una remullada!—, que feia prohibir d'escriure durant tot el primer semestre de llengua estrangera al col·legi. Tampoc no cal espantar els mestres i les mestres ben disposats a ensenyar català, fent-los obligació d'aprendre una ortografia que desconeixen sense reconèixer-ho sempre: notarem que, educadament, els autors fan de la «difficulté même de l'orthographe catalane» un entrebanc per als alumnes en fase d'aprenentatge del francès escrit. Potser no cal destorbar tampoc la preeminència del francès, llengua de l'escrit per excel·lència. Ara bé, com a bons pedagogs que són, els autors no descarten pas la possibilitat de donar escrits, un cop sabuts, els textos de poesies o de cançons i fer-hi descobrir la llengua escrita. Ben mirat, ara, no se fa gaire diferent: l'oral domina en les petites classes, però la «traça escrita» s'ha generalitzat i sobretot se mira el català amb menys recel.

Quant al contingut, tal com s'esperava, el mètode és excel·lent per l'explicitació dels objectius de cada lliçó, la progressió conjunta d'interessos i de llengua, la

presentació minuciosa del *modus operandi*. No hi podia faltar una concepció oberta del català que s'ha d'ensenyar, sense estridències, que apariona *Me dic i Em dic, mengi i (menjo), patanes i (patates), cambajó i (pernil)* i fa passar *Qui som jo?* abans de *Qui sóc jo?*

Per seguir més enllà de la «phase d'enseignement oral», el Centre Departamental de Documentació Pedagògica (CDDP) de Perpinyà confia a en Joan Tocabens la confecció d'un *Llibre per a l'ensenyament primari*, que sortirà el 1980. L'expressió bo i feta del títol, *Primera volada*, normalitza el manual de català, en un marc escolar en què els llibres de text porten un nom llestat pel valor simbòlic, abans d'anunciar llur natura en subtítol. D'ara endavant cada mètode de català anunciarà la seues intencions, se posicionarà de cara als altres des del lema del títol, com se podrà entreveure a continuació.

Ara, se tracta de confegir un curs de català complet per a les classes primàries, un cop l'infant ha superat l'aprenentatge de l'escriptura en francès, i si ho fa, segons les paraules introductòries de l'inspector Pascual, «sereinement et sans tapage, avec l'assurance tranquille de ceux qui savent». No caldria pas donar més corda a la querella normatiu-rossellonès, que se comença d'espessar, i per això cal donar una bona resposta a necessitats que s'han d'haver avaluat bé. No és pas perquè el professor formador de l'escola normal, la consellera pedagògica de català nomenada de poc i els mestres i les mestres voluntaris per ensenyar, entre els quals l'Elena Cayrol, coautora del manual, no s'acaben de satisfer del material didàctic del sud —al qual se comença de tenir un accés que anirà creixent amb el temps—, fet per a «une réalité sociale et linguistique différente», que s'han de lliurar a mans d'aquells que promouen una «graphie fantaisiste comme support du roussillonisme le plus étroit». Per tant, el model de llengua serà d'un rossellonisme moderat, mai únic, inscrit en «un contexte qui est le nôtre».

Per crear aquest context a escala de mainatge, *Primera volada* sollicita l'escriptor Jordi-Pere Cerdà, que redacta el petit text de suport de cada lliçó. El conjunt dels trenta-vuit episodis acaba confegint una historieta que conta els lligams privilegiats d'uns néts amb llur avi, en un ambient discretament muntanyol, però clarament nodrit de la Cerdanya cerdania. Com ja havia fet en Pere Verdaguer, amb els textos «pedagògics» del seu *Cours de langue catalane* de 1972 i *En Titella* amb els relats dels seus llibrets, les vivències del petit Guillem i família integren aquí la tradició, a la qual no podia mancar una llarga història de la vora del foc contada pel «pepé», amb unes maneres de ser i de fer del dia d'avui.

Després del text, a la mateixa pàgina, una rúbrica «Fixa't» destaca unes expressions, sense traduir-les, a diferència de manuals precedents, per observar-les, deduir-ne funcionaments, contrastar-les amb el francès, expressar-les altrament, esmenar-les si cal, aprendre-se-les de memòria, completar-les amb d'altres... de tot un poc, segons com convingui a mestres i alumnes. Els «Exercicis» de la pàgina següent

comencen sempre amb mitja dotzena de preguntes per verificar (oralment se suposa) la comprensió del text i propiciar la reutilització de lèxic i estructures. Segueix un exercici escrit: frases que cal completar, tirallongues de lletres que cal desenganxar per formar els mots d'una frase; en el darrer terç del llibre, frases imitatives que cal construir, i d'un cap a l'altre, inesperades traduccions de frases franceses, per reinvertir el material cultural, lexical i morfosintàctic de la lliçó. «Inesperades» perquè la pràctica sistemàtica de la traducció, tema i versió, havia estat durant decenniis la pedra de toc de la didàctica de llengües estrangeres a França, abans de ser foragitada rotundament en benefici de mètodes actius als anys setanta. Al moment de la publicació de *Primera volada* la traducció no havia pas encara retrobat crèdit general, però la recerca didàctica en tornava a considerar la utilitat. Gent del ram, els Tocabens i Cayrol, no tenen cap inconvenient a rehabilitar un exercici amb què s'han criat i que sabran orientar cap a reflexions contrastives *au goût du jour*.

Mitjançant les consignes dels exercicis, el manual s'adreça en català a l'alumne, però, curiosament, a les «révisions grammaticales» de cada quatre lliçons el metallenguatge és francès. Com que aqueixos termes gramaticals són limitats i ben pareguts d'una llengua a l'altra, no se copsa pas immediatament la necessitat del canvi. Se tractaria de no entrebancar l'adquisició d'una terminologia que ja costa bé prou a l'alumne o de no contrariar la ciència del mestre i la mestra? Un retret, si n'és un —més aviat un apunt per a sociolingüistes—, que no entela pas l'interès d'un mètode atractiu pel format apaïsat, l'airejament de les planes, les il·lustracions nombroses de textos inicials, els exercicis, els poemets i les «joguines» del recull final, fins a les planes temàtiques de cloenda, (massa) reblertes de dibuixos i denominacions que s'haurien d'haver editat amb dimensions de cartell. Posats a fer, amb colors i canviant de dibuixant!

Un manual que sí que hauria guanyat si hagués tingut uns dibuixos i un disseny més acurats és l'*Endavant doncs...: Primer llibre de català*, confeït per una colla de professors de secundària. Editat pels Amics del CeDACC el 1979 just en el moment oportú per llançar l'ensenyament del català «llengua viva» a la classe de quarta dels col·legis, pateix de les condicions d'elaboració, per molt que l'inspector d'acadèmia Pascual alabi al prefaci «l'atmosphère sympathique et réconfortante dans laquelle ce travail s'est accompli». En un temps en què la qualificació de professor de català no existia, entre la vintena passada d'ensenyants que s'havien presentat com a voluntaris per fer les classes, i que se sol·licitaven per tal de fer aquest *primer llibre*, s'establí, tal com s'esperava de gent educada, una democràcia espontània d'on havien d'emergir les línies majoritàries. Com que una majoria eren professors de castellà, formats a la Universitat de Montpeller per l'Enric Guiter, s'esperava també que l'*Endavant doncs* transposés al català una didàctica del castellà provada però no gens capdavantera, amb una concepció ben poc laxa de la llengua que se vol ensenyar.

Per complir l'objectiu global de «favoriser l'expression orale puis écrite non dissociées d'un contexte culturel et humain», el llibre se divideix en nou capítols temàtics il·lustrats sense traça ni gràcia, endreçats segons l'acostumada lògica de descentració (d'«Els infants i l'escola» a «Els oficis», passant per «La casa», «La vila», «El poble i el camp», «Els animals», «Els esports», «Els viatges...»), un capítol desè de caire sociològic («El nostre país avui») i un onzè de «Contes i historietes»; és, en sentit propi, un «llibre de text». Cada capítol consta de quatre o cinc textos d'autor, que podien ser més variats i d'escriptors més prestigiosos o modèlics, però que posen a l'abast de professors i jovent de col·legi una antologia escolar com mai encara no se n'havia vista cap a casa nostra. Els poemes, lletres de cançons, fragments de prosa van seguits, com s'estila en castellà, d'apunts lacònics amb dues rúbriques: «Fixeu-vos-hi» i «Clar i català», la primera per a la morfosintaxi, la segona per al lèxic; representen, en principi, el que l'alumne ha d'haver retingut de la lliçó, el que li cal saber reutilitzar. Ara, com arribar-hi, el llibre no ho explica, confiant en el saber fer dels professors de llengua estrangera i encobrint amb el vel d'una fraseologia de *Bulletin Officiel de l'Éducation Nationale* les hesitacions dels altres: «le professeur adaptera avec souplesse à sa personnalité ainsi qu'à celle de ses élèves» un material que resultà sovint inservible tal qual, situació que no rescatà del tot, al cap d'un parell d'anys, una llibreta d'exercicis convinguts.

Encara que no impulsés cap pedagogia innovadora, l'*Endavant doncs* tampoc no l'empatxava, sempre se'n podia pouar un text o un altre, se podia acudir a un parell d'exercicis bo i fets quan no s'havia tingut el temps de preparar-ne *ad hoc* i sobretot se podia recórrer al «Précis grammatical» d'una vintena de pàgines al final del llibre, obra no signada del professor i lexicògraf Lluís Creixell¹⁰ i que era una eina de consulta de primera. Ho podria continuar sent, i no sols per a col·legians, per la claredat de la presentació, la presa en compte de la francofonia de l'alumne, la integració normal de les formes septentrionals sense discriminació de tipografia, conjugació inclosa.

No caldria pas tampoc, perquè d'aleshores ençà s'ha fet servir material més vistós, menystenir l'impacte que va tenir en el seu moment el ben subtítulat *Primer llibre de català*, distribuït normalment a principi de curs, als alumnes que havien optat pel català, a més dels manuals de francès, matemàtiques, anglès, història, ciències... Si bé no canvià pas ell tot sol la imatge del català a casa nostra, almenys contribuï un xic a la seua normalitat escolar.

Li haurien calgut, però, noves edicions revisades, millorades de fons i de forma, que el posessin al nivell dels altres llibres de text. Prou que els professors l'anaven actualitzant, n'anaven renovant la documentació, la tipologia textual, els su-

10. Autor del *Diccionari bàsic francès-català*, Perpinyà, Centre Pluridisciplinari d'Estudis Catalans, Centre Universitari, 1974.

ports documentals, les formes d'exercicis, cadascú del seu band, intercanviant fitxes en ocasió de trobades, però res de rendible per a cap editor francès. Com que, per les raons històriques que se saben, s'editaven a Barcelona llibres de text i mètodes d'aprenentatge del català atractius als quals se podia accedir cada cop més fàcilment durant els anys vuitanta, l'*Endavant doncs* fou prou ràpidament marginat. L'eina no era pas excellent, ja se deu haver intuït, però el seu arraconament, en benefici de llibres bo i fets des d'un altre punt de vista, treia a la llengua i cultura ensenyades al jovent nord-català la genuïnitat septentrional que s'havien esforçat d'aportar-hi, més o menys afortunadament, tots els autors precedents. I no tothom qui ensenyava català als col·legis estava disposat a (o veia la necessitat de) fer les adaptacions necessàries d'un material aliè —*Llengua catalana, Català fàcil...*—¹¹ que les fotocopiadores, d'ara endavant disponibles als establiments, duplicaven a la demanda. De totes maneres, com que la institució no havia pensat per als liceus un dispositiu d'elaboració de material com el dels col·legis, la continuació del català «llengua viva» al segon cicle de secundària prescindia de llibre propi. Bé calia fer servir eines didàctiques d'altres països catalans com ara *Som-hi!* o *Sempre endavant*.¹²

Entre l'escola primària, on la mainada pot aprendre català, i la classe de quarta, on el jove adolescent pot llestar la «llengua regional» com a llengua viva, hi ha una ruptura de dos anys. El 1982, una circular restableix la continuïtat pedagògica instaurant una hora facultativa de «langue et culture régionales» a sisena i a cinquena. Per a aquesta edat (onze-dotze anys) i aquesta modalitat d'ensenyament, de poc serveix el que s'ha fet ja. Per tant, en Ramon Gual, valent-se de l'experiència adquirida amb el manual de primària i amb les activitats escolars i extraescolars en català, elabora ràpidament un material interessant que publica a la seua revista *Terra Nostra* el 1984. És un petit arxivador de color blau, amb un adhesiu quadribarrat que està enganxat a la portada i que duu el títol *Iniciació a la llengua i cultura catalanes*. Comprèn seixanta-quatre fitxes mòbils, una per cada setmana de curs del cicle, reagrupades en sis apartats, un xic diferents dels acostumats. Van precedits d'un capítol amb número zero, el qual, reprenent la situació de l'infant amb les clàssiques onades eixamplades de l'ésser al medi escolar, familiar i local, fa de repàs de les nocions adquirides a primària, mentre que els següents s'anuncien com a clarament i diversament culturals: «El país i els seus problemes», «Aspectes de vida catalana», «Tradicions i costums», «Personatges i fets històrics», «Contes i llegendes», «Poemes, cançons, danses, jocs».

11. M. Pilar HERNÁNDEZ i Tomàs LAFUENTE i PÉREZ, *Llengua catalana*, Madrid, Anaya, 1980, 3 v. Josep RUAIX, *Català fàcil: Curs bàsic per a catalanoparlants*, Mojà, 1983.

12. *Som-hi!*, Seminari de Professors d'Adults Catalanoparlants de la DEC d'Òmnium Cultural, Barcelona, Barcanova, 1983. Gentil PUIG, Gustau ERILL, Isabel ESPONA, Joan Maria ROMANÍ i Josep VIÑALS, *Sempre endavant*, Barcelona, Barcanova, 1984.

Per adaptar-se a la poca exposició de l'alumne al català, cada tema consta d'una dotzena de propostes, una per lliçó. Els documents breus, variats, molts iconogràfics, amb espais per enganxar la pròpia documentació (postals, etiquetes, retalls de premsa...), i els exercicis de restitució i altres de recerca faciliten l'apropiació del saber per l'apropiació de l'eina. Una eina, però, en què els aprenentatges lingüístics resten marginals, sense progressió clara. La llengua no se beneficia dels mateixos recursos que la cultura, del mateix encoratjament a la participació. És clar que una hora setmanal no deixa temps per a aprofundiments, però sí per fixar-se uns objectius d'expressió i uns fins per avaluar-ne l'assoliment. Ara, tenim verificat que els alumnes passats pel «petit classificador blau de català» en tenen un record entranyable i han fet, gràcies a l'arxivador, força adquisicions posteriors de cultura i també de llengua catalana.

En aquesta *Iniciació a la llengua i cultura catalanes*, on tot havia de ser directament útil perquè el temps era comptat, val a dir que tot era en català, documents i consignes sempre transparents. Tampoc no era cap novetat, des de *Primera volada*. A més, aquí, també el paratext és en català. Poca cosa: una plana de petit format. N'hi hagué prou, però, perquè certs caps d'establiment refusessin el sol material existent per un ensenyament facultatiu, però d'èxit comprovat. Com que el català no és pas de tan mal entendre en l'àmbit escrit per a algú que sap de lletra, cal suposar que els directors i directores recalitrants se degueren inquietar del briu amb què l'autor, Ramon Gual («R. G.»), recordava les recents avançades del català en l'educació nacional i la bona recepció social del fet.

Hom recordarà, en efecte, que l'any 1978 a la Universitat de Perpinyà s'obria un diploma universitari d'estudis catalans (DUEC): «L'home en el seu medi», prefiguració del departament de català que naixeria el 1981. Admesos sense prerequisit, els estudiants eren adults de totes edats, estats i procedències; ràpidament, per això, se dibuixà el perfil del nord-català a la recerca d'un bagatge de cultura i llengua, per retrobar les arrels, viure el present i preparar l'avenir en un territori mental que s'eixamplava cap al sud. Entre ells, uns quants mestres i professors en cerca de formació contínua de català. Les primeres classes de llengua, les impartí la Maria-Dolors Solà-Oms, professora de castellà, que ja havia donat classes de preparació per a la prova facultativa de català del batxillerat abans de fer-se càrrec de l'ensenyament optatiu de llengua catalana del departament de castellà de la Universitat de Perpinyà. Estudiant del DUEC el primer any, professora de francès amb una petita experiència d'activitats periescolars en català, me van confiar el primer nivell de català l'any següent. A partir de 1979, ambdues ensenyàvem també català llengua viva a col·legi. Vet aquí l'«àmplia experiència d'ensenyament» que presta en Joan Becat, director del DUEC i aviat del departament de català, a les dues autores del *Ara i aquí: Curs de català audio-visual*, el prefaci del qual escriu el 1986. Hi parla d'un «mètode audiovisual adaptat a les necessitats de Cata-

lunya Nord, o per aprendre català amb base francesa», però que, de fet, no fou mai audiovisual, ni tan sols audiooral, tal com s'havia projectat, i, redactat d'un cap a l'altre en català, prescindia de base francesa si bé tenia com a públic meta ciutadans francesos, no com a tals sinó com a catalanoparlants passius. Adaptat a les necessitats de la Catalunya del Nord s'esforçava de ser-ho, amb «situacions reals» —o que ho volien semblar, puix que els personatges que servien de vehicle per als aprenentatges eren aprenents de català del mateix DUEC.

Repartit en dues llibretes, *Ara i aquí* comprèn nou «episodis» amb títols-resums de novel·la popular del segle XIX: «On petits i grans fan vacances a Cerdanya», a l'episodi 5, «Com dues famílies van resseguint els rastres d'una història mig esborrada», al 8, etc. Però la relació literària no va més enllà. Els diàlegs, dos per episodi, contextualitzen fets de llengua tot presentant una faceta de la nostra cultura. Si alguna versemblança tenen els personatges és per fer viure la llengua en diferents registres i la cultura segons aproximacions socioculturals plausibles. El retrobament als bancs de la universitat d'un tal Robert, tornat al país després d'uns anys treballant a París, on va començar d'estudiar català, amb la Teresa, quaranta anys, secretària al mercat de Sant Carles vinguda a reciclar-se, permetrà de posar en situació l'aprenentatge simultani del català normatiu i del rossellonès. Entre ells, cap intriga, de seguit passem de la parella a les famílies, muller, marit i fills per complir, amb motiu de passejades dominicals i excursions de cap de setmana, un programa de descoberta del medi, llocs i problemàtiques: Perpinyà i l'evolució de la vila, la plana rossellonesa i les mutacions de l'agricultura, la costa entre activitats tradicionals i turisme, bany d'història i de català escrit a la Ciutat Comtal per acabar amb el tradicional viatge a Barcelona de final de curs.

El diàleg inicial és fet per ser escoltat —tot resseguint l'escrit o no en un primer temps— però mai no ho pogué ser per raons tècniques i humanes. Com tampoc no s'arriben a fer efectius els exercicis «On és la norma?», on, passant de rossellonès a normatiu, calia escoltar la Teresa, o parlar en lloc seu. En canvi, una adaptació del mètode a l'evolució del DUEC i al teleensenyament, amb diàlegs i exercicis autocorrectius gravats en cassets, clau escrita dels exercicis, inserció de documents autèntics i apunts gramaticals corresponents, va existir, no editada, però sí duplicada pel Servei de Reprografia de la Universitat de Perpinyà fins a mitjan anys noranta.

El treball proposat és antecomunicatiu. Ja se sap que els exercicis estructurals basats en la repetició d'un enunciat, amb una variable corresponent al punt estudiat, escarneixen el diàleg. Tot i llur rigidesa, però, cal reconèixer que «fan parlar» d'entrada; sense saber la llengua, sense tenir cap menester d'invenció, sense tenir por de posar-s'hi... O sigui que són una manera eficaç de desbloquejar l'aprenent cohibit. Ideal per a nord-catalanoparlants passius. És clar que per parlar de debò se cal evadir de l'exercici estructural estricte. *Ara i aquí* s'hi esforça, en els límits

del gènere. Molts exercicis afegeixen a la consigna lingüística (més rarament la substitueixen) la indicació d'un context que els dóna un xic de sentit, com ara respondre el telèfon al cosí de Girona, oposar-se marit i muller, reformular paraules d'un personatge. Per molts incitatius que se vulguin els capçals de rúbriques, amb llurs quartes persones o llur tornaveu de frase feta («Juguem amb verbs i conjuguem», «Fem i desfem mecanismes», «Ortografiem sense problemes»), no resquiten del metallenguatge de les consignes que, per cultura didàctica pròpia, les autores creien necessari. A més, la tria editorial de no incloure compendi gramatical a l'obra, per tal d'incitar a consultar diccionaris i gramàtiques usuals, feia difícil l'estalvi dels termes de gramàtica que servirien de claus gramaticals, generatives i funcionals.

Comparativament amb altres mètodes, l'abundància lexical d'*Ara i aquí* pot sobtar. Va lligada a la voluntat de donar sempre un contingut cultural als exercicis, potser obscurament de salvar-se salvant els mots. Tot el vocabulari no s'ha d'aprendre, ni tan sols d'entendre, per fer bé l'exercici. Sense adherir-se a la utopia estructuralista fins als confins, a partir de la pròpia vivència, les autores confiaven en la diversitat de mots, interjeccions, formulacions per reactivar la llengua dels avis.

Prou «visual» gràcies a les fotografies amb muntatges de personatges dibuixats, però gens d'«àudio», l'*Ara i aquí* no fou la bíblia que anunciava el prefaci. A més, molts professors de liceus i de cursos per a adults preferien no desestabilitzar-se amb la variant septentrional, quan no mancaven pas manuals bonics i de bon fiar, editats al sud.

Sobretot tenint en compte que ben aviat arribà, el 1984, el *Digui, digui*, amb el qual caducà tot el que hi havia fins aleshores. Capdavanter de concepció i de presentació, proveït de totes les patents de dins i de fora de Catalunya, primer d'acatar els nivells idiomàtics europeus, atractiu i de bon utilitzar, alliberava i prestigiava el professor de català. Si ràpidament hom s'adonà que li calien complements per cobrir tots els menesters del públic escolar i adult nord-català, tanmateix, el *Curs de català per a no-catalanoparlants adults* esterilitzava el mercat de mètodes *made in* la Catalunya del Nord i, de totes maneres, eixugava les ganes de confegir-ne cap més. Ara bé, amb el temps, la gent ha canviat, els suports del *Digui, digui* han envellit, el *look* també. El principi comunicacional que havia contribuït a vulgaritzar a casa nostra ha passat a ser un procediment clàssic: era hora de tornar-s'hi a posar.

Sota un títol a l'antiga moda, *Encara i sempre*, les Premses Universitàries de Perpinyà editen el 2001, a càrrec de Gentil Puig-Moreno, un mètode al dia dels «apports théoriques de la pragmatique linguistique et de la psychologie cognitive appliquée à la didactique des langues étrangères». ¹³ De fet, és el mètode de «català per a adults no catalanoparlants» *Sempre endavant*, de 1984, modificat en «mèto-

13. Gentil PUIG I MORENO, «Introduction», a *Encara i sempre*, p. 9.

de de català, segona llengua» per adequar-se, diu la contracoberta, a la «programació de l'Institut Francocatalà d'Estudis Transfronterers». El concepte de «llengua segona» sembla que convé a allò que continua representant el català per a una part important dels estudiants dits «no especialistes» destinataris del curs: no una llengua materna, però sí una llengua sentida, globalment o parcialment entesa, i, doncs, de la qual tenen una certa coneixença prèvia que caldria reactivar per optimitzar-ne l'aprenentatge. Però la segona llengua, tal com l'exposa l'autor, passa per alt els coneixements passius que en pot tenir l'aprenent. Sols se valora la «immersion linguistique et culturelle» que la població catalanoparlant pot oferir-li al país d'estudi estant. Seria, doncs, una tasca vana de cercar com s'ho fa el mètode amb la variant septentrional: només s'hi alludeix a la manera dels llibres de text del Principat, al capítol «turístic», totes les variants aplegades (aquí el 9, «A la platja»), com qui compleix l'obligada atenció a la diversitat.

La Catalunya del Nord no podia ser completament absent, per això, d'un manual aparegut a Perpinyà per a estudiants de la Fidelíssima Vila. Unes petites esmenes de l'edició barcelonina primera (un nom de lloc nord-català en substitució d'un del sud en algun exercici, el pla de Perpinyà del «petit calendrier des postes» en substitució d'un de Barcelona per indicar itineraris, una fotografia del Canigó per fer comparacions, una cançó tradicional, una «situació» telefònica des de Perpinyà...) marquen les ganes de fer-se d'aquí tot evidenciant el paper, tan subterrani com determinant, de la personalitat, el viscut i les opcions de l'autor/autora en l'elaboració de qualssevol manual i mètode.

El que permet d'apreciar, també, la represa d'un manual una vintena d'anys després de publicar-se per primer cop és que una eina pedagògica ben pensada pot adaptar-se als canvis de directrius didàctiques sense deixar-hi l'ànima. És clar que la qualificació d'«estructurals» per a exercicis d'entrenament per a la memorització de morfologia, encara vàlida als anys vuitanta, seria desqualificadora als 2000, però contextualitzats amb un petit guió comunicatiu encara fan efecte. Car, la dificultat major és sempre de fer parlar, fer expressar l'aprenent; en els mètodes comunicacionals, tant com en els altres. No n'hi ha prou de dibuixar clarament una situació de comunicació perquè l'estudiant trobi les formulacions idònies per tractar-la, si aquestes mai no han format part del seu bagatge lingüístic. L'art dels qui han pensat el mètode és, doncs, de fornir l'aprenent d'un material lexical i morfosintàctic necessari, en estat semibrut, que caldrà acabar de polir per fer-ne una expressió veritable. Els dits «jocs de rol», presents a cada unitat d'*Encara i sempre*, fan aquesta funció: un text narratiu explica què se diuen dos personatges, en estil indirecte. Un cop fet, l'exercici serà un diàleg directe entre dos personatges que, per torns, dos estudiants podran jugar. Antigament s'hauria parlat d'exercici de transposició, de canvis de persones i temps verbals, de dítics, etc. El diàleg hauria pogut haver resultat igual, però sense les ganes de representar-lo.

Aprendre llengua amb un mínim de metallenguatge és el repte que superen amb escreix els mètodes fundats sobre materials i objectius de comunicació. Sobretot si fan seua l'aproximació inductiva als punts gramaticals, l'eficàcia de la qual ja no s'ha de demostrar. *Encara i sempre* no dóna mai cap paradigma a l'alumne, l'invita a observar el fet de llengua, a fer tot sol les deduccions o a completar una modelització encetada. És ideal per a un curs presencial, en què el professor guia la recerca, vetllant perquè en sigui ben bé una, amb els beneficis cognitius subsequents; en situació d'autoaprenentatge, la facilitat de recórrer de seguit a una gramàtica priva l'aprenent de tot un procés mental per confegir, si de cas, una cosa de tan bon recopiar com la conjugació d'un verb. En altres punts del mètode s'ha estat més realista i s'ha transformat en qüestionari de respostes múltiples, factible sense capacitats d'expressió pròpia, el que eren inicialment preguntes obertes, no contestables per un aprenent, destinades a verificar la comprensió dels diàlegs.

Si ensenyar a distància exigeix del professor capacitat d'anticipació, aprendre a distància demana autodisciplina, ja se sap, si bé potser no tant d'heroisme com antany, gràcies a tot l'acompanyament multimèdia. No falta a *Encara i sempre* ni CD per escoltar diàlegs, enunciats per a exercicis de discriminació auditiva, cançons pel plaer de sentir-les; tampoc no li ha mancat l'atenció personalitzada a través d'Internet, integrada a l'ensenyament del català a distància de la Universitat de Perpinyà quan el mètode era el llibre de text obligatori dels estudiants «no especialistes». Aquest darrer servei, ja no el pot oferir la reedició, amb el mateix títol, el mateix contingut i una autora més, fora de l'entorn universitari. Ara bé, blocs i correus electrònics el saben suplir. D'ara endavant, un compromís de servei postvenda per als autors de mètodes?

El desenvolupament de les tecnologies de la informació i la comunicació s'ha estès i s'ha accelerat a l'escola primària mentre entrava en vigor, el curs 2002-2003, l'ensenyament d'una llengua viva, anunciat de temps i recentment passat als textos començant pel cicle 3, dels més grans, i progressant de recules, any per any, al cicle 2, per acabar amb els més petits, els del cicle 1. Sense eliminar la modalitat històrica d'iniciació a la llengua i a la cultura catalanes, el català «llengua viva segona» (LV2) podia ser llestat pels mestres i per les mestres que se'n sentien capaços i no cedien a la brama dels pares per al «tot anglès». Per a les grans llengües, la institució tot just proporcionà un material que resultà de poc rendiment, i res per a les llengües regionals, que s'havien anguilat dins una legislació no ideada per a elles. En Gentil Puig-Moreno, que s'ho devia veure a venir, de seguit suplí la mancança amb *Benvinguts*, nivells 1, 2 i 3, editat pel Pol de Recursos per a l'Ensenyament del Català (PREC) del CDDP el 2002 i el 2003.

Cada llibre, bonic, airejat, il·lustrat en quadricromia, amb força dibuixos, se completa amb una llibreta de l'alumne, tan airejada i il·lustrada però en blanc i negre. El fitxer de l'ensenyant està disponible per Internet, al portal del CDDP.

Rarament una pàgina d'agraïments ha estat tan nodrida com la que obre *Benvinguts*. Car, ni competència científica, ni experiència pedagògica, ni el costum de redactar no han fet prescindir l'autor d'assessorar-se en persones recurs a l'hora de dur una tasca nova a l'atenció d'un públic nou. També ha sabut eixamplar la mirada cap a revistes, àlbums, material didàctic disponible, tot sollicitant dibuixants, pintors, fotògrafs per oferir una iconografia llampant. Una empresa de dimensió mai vista pels voltants de Perpinyà.

En aqueixes condicions és quasi tautològic dir que *Benvinguts*, íntegrament en català, paratext inclòs, és força ben concebut; la progressió del llenguatge, ben estudiada; l'obertura cultural, variada; els exercicis inventius, els prolongaments, incitatius. Fort de l'experiència adquirida amb els seus anteriors mètodes, ben assabentat de les novetats metodològiques, en Puig conjumina eficaçment objectius comunicacionals i metalingüístics, i privilegia els processos inductius en particular quan suggereix contrastivitat català-francès. Com que la llibreta de l'alumne prolonga la lliçó del manual sense reproduir-ne les fórmules i tracta la mateixa temàtica sense referir-se a la mateixa documentació, les vies d'apropiació de sabers i saber fer se multipliquen. Llàstima que el temps que se dedica a l'ensenyament de llengua a primària no passi a la pràctica d'una hora i mitja setmanal, i això impossibilita d'immergir-se en la totalitat del mètode. Tallat pel dret, però, *Benvinguts* resisteix. I no és pas rar que, per fer simplement iniciació al català, a dosis setmanals esquistades, s'hi espicassi aquí un exercici bijectiu, allí un trenca-closques de mots, més enllà un joc de rol, que conserven la funcionalitat un cop trets del context didàctic de la concepció.

Per tant, me reca que una eina tan acurada no hagi complert amb el mateix encert un requisit, per mi, fonamental: l'atenció a la variant septentrional. Inscrita en els textos inicials, no ha perdut mai validesa fins si ningú no s'ha preocupat de verificar-ne el compliment. L'autor de *Sempre endavant* podia a dreta llei ignorar el tema, el d'*Encara i sempre* ja no tant; mes el *Benvinguts* fet per a mainada nord-catalana no el podia obviar. Com a prova, la menció que se'n fa a la introducció, cosa que ni se plantejaven els mètodes anteriors del mateix autor: «hem partit del català estàndard sense excloure però les variants orals rosselloneses que figuren a certs documents, com les cantarelles, dites populars i cançons». Per haver escrit al prefaci d'*Ara i aquí*, i penedir-me'n des d'aleshores ençà, una fórmula d'ambivalència semblant: «l'adquisició de les estructures bàsiques no rebutja mai les formes dialectals»; sé bé prou que «no rebutjar» no és pas *promoure* ni, ni de bon tros, *usar*.

A més, la tolerància d'en Puig a la variant dialectal se restringeix a l'àmbit oral i a la tradició. És un mínim quan se deixa passar qualque castellanisme com *neumàtic*, *rotulador* o *quirnalda*. De fet, per iniciativa puntual de l'autor o esmenes de l'equip assessor, al cos de *Benvinguts* surten *nins*, el pa se frega amb *tomata*, s'explica com

fer una *careta* per *Carnestoltes* (*Carnaval*) i el paradigma del possessiu no ignora el *llur/llurs*. És poc, però tampoc no és res. Tret que per «variants orals rosselloneses» entengui formes adulterades del parlar col·loquial? Però on s'ha vist mai que aquest fos el registre de base de cap mètode d'idiomes? Ni cal justificar-ne el rebuig.

En canvi, mereixeria explicacions el fet de partir del «català estàndard», i de quedar-s'hi (oportunitat didàctica, comoditat pedagògica, facilitat i avantatges per a l'aprenent?, etc.), sempre refutables, però almenys avançades. I si la noció d'estàndard inclogués per a l'autor els dialectes, com és que la presència del català septentrional de bona llei sigui tan minsa en el seu mètode? Que no hi hagi cap verb en *-i* en la primera persona del present d'indicatiu, cap possessiu femení de tipus *meua*, que siguin comptadíssims els pronoms proclítics plens, les ocurrències de *cercar*, que *atrapar* elimini *agafar*, que la sola negació absoluta admesa sigui *no... gens*, etc.?

Benvinguts il·lustra a bastament el que ja s'inferia del prefaci d'*Encara i sempre*: el país, la Catalunya del Nord, val com a suport cultural dels aprenentatges lingüístics, però la llengua del país no val per ser apresada. La recança nostra és tant o més forta que medi, riqueses naturals, història, art s'aprofiten als tres nivells, i de manera especialment útil a l'enriquiment conjunt de llengua i cultura al tercer nivell. Unes poques, i lleus, correccions de punt de vista restituirien ben bé la posició de l'alumne nord-català en el seu medi, i facilitarien per identificació la compressió i l'expressió. Per exemple, un mercat de Nadal al pedró de la catedral d'Elna on no se vendria ni suro ni molsa per al pessebre, perquè aquí els tenim encara de franc al bosc estant; o bé caldria transportar la situació a Barcelona, a l'ocasió d'un viatge escolar per Santa Llúcia. Detalls, sí, però que podrien ser més perniciosos del que sembla per a la representació que se fa la mainada del país on s'està. Com ara qualificar de «catalanes» les escoles del Principat, de les quals se presenta una pàgina web a «Itineraris» del nivell 3. Primer perquè al nord de l'Albera s'ha pres el costum d'anomenar «escoles catalanes» les immersives del lloc. Després perquè el Ripollès, la Selva i fins Puigcerdà hi són dits «a Catalunya sud», i perquè qualificar llurs escoles, des de la Catalunya del Nord, de «catalanes» a seques equival a denegar el qualificatiu a les escoles nord-catalanes. Subtil? Sí, almenys tant com la delicada cortesia que ha fet ometre «catalana» per a l'escola de la Vall d'Aran. És clar que això no qüestiona l'encert d'uns documents que eixamplen l'espai català a comarques del sud enllà, amb un mitjà que renova l'eficiència de l'antiga lletra dels corresponsals.

M'han ensenyat i som ensenyat que una exposició, una dissertació, se conclouen en dos moviments. Primer, se sintetitzen les aportacions de l'exposició argumental acabada de fer. Després *in crescendo* s'eixampla el cas, se l'eleva, se l'obre a l'avenir. A la pràctica, sol ser la proximitat de l'establa que fa trobar les justes paraules de resum, i l'alleujament de tenir-ho tot llest que esbatana la frase final.

Arribada per a mi l'hora de la veritat conclusiva, tornaré doncs a martellejar l'ideal pedagògic que he anat desgranant en concloure la valoració dels mètodes cronològicament encadenats. O sigui que un ensenyament de català a la Catalunya del Nord, fet per i per a gent que s'hi està, s'ha de repenjar en un estàndard septentrional i la cultura de l'entorn, al mateix temps que fa conèixer la norma central i eixampla el territori cultural. Sense perjudici, ben entès, de l'afinament de les maneres de fer: de 1961 a 2003 la didàctica nord-catalana me sembla que ha demostrat que no calia dimitir de l'objectiu identitari per integrar els avenços de les ciències de l'educació. I al revés.

Per acabar entonant, la meua peroració en tindrà prou amb el material publicat de poc o que se publicarà aviat pels voltants de Perpinyà. *Llipotis: Fiches pour l'enseignement du catalan aux cycles II et III* i el CD de *Documents d'accompagnement pour l'enseignement à l'école primaire* (2006), elaborat per Maria Dolors Solà, encarregada de missió d'inspecció de català, i els consellers pedagògics Maria-Àngels Badie, Coleta Planas i Joan-Claudi Tocabens, a partir dels programes oficials de 2003 —d'aquí la base francesa de la redacció, llevat del material directament utilitzable a classe—, són la forma d'eina, ferma en els principis, aclaridora de processos, variada de documentació, que feia falta. Utilitzable per ensenyants de formació dispersa, entre d'altres, els «intervinents» novençans no titulats, no cerca d'ensenyar-ho tot, però ensenya com fer-s'ho. «Le recours sans modération à *Llipotis* est recommandé» escrivia l'inspector Callís al prefaci. «I per molts anys», afegiríem.

D'altra banda, tenim notícia que s'està adaptant a l'alumnat nord-català de col·legis un mètode elaborat al sud per a les aules d'acollida. Encara que la situació no sigui pas la mateixa, el desnivell entre edat de l'alumne i desconeixença lingüística, enllà i ençà del Pirineu, és prou paregut perquè la transferència resulti profitosa. Sabent que l'equip que n'ha estat encarregat, encapçalat per la inspectora Mary Sanchiz, és el mateix que ha dut a terme la traducció catalana d'àlbums francesos,¹⁴ no cal trefugir per la justesa de la llengua que s'hi farà servir.

BIBLIOGRAFIA

- BERTHELOT, Martine; PUIG-MORENO, Gentil. *Encara i sempre*. Canet: Trabucaire, 2005.
- CATALÀ, Francesc. «Sem d'acord i pleidegem». *Sant Joan i Barres*, núm. 63-64 (estiu 1976), p. 51-58.
- CREIXELL, Lluís. *Diccionari bàsic francès-català*. Perpinyà: Centre Pluridisciplinari d'Estudis Catalans, Centre Universitari, 1974

14. Mary SANCHIZ i Luc BONET, *En Teo i el menjaire de lletres*, Montpeller, Grandir, CRDP, 2008, adaptació de l'original francès de Marizio de Bellis. Magalie PRAT, *Llop meu*, Montpeller, CRDP, Grandir, 2009, adaptació de l'original francès d'Anne Bertier.

- DESCATLLAR, Margarida de. *Grammaire basique de langue catalane*. Perpinyà: Biblioteca Catalana, 1977.
- Endavant doncs...: Primer llibre de català*. Perpinyà: Publicacions dels Amics del CDACC, 1979.
- GINÉ, Joan Pau. «Records de vida». A: *Adiu, ça va?*, 2003.
- GINÉ, Joan Pau; LOPEZ, Gerard; SABENCH, Étienne. *Els llibrets d'en Titella*. Marcèvol: Éditions du Chiendent, 1980.
- GUITER, Enric. «Cours élémentaire de catalan I». *Sant Joan i Barres*, núm. 1 (març 1961), p. 5-6.
- «Cours élémentaire de catalan II». *Sant Joan i Barres*, núm. 2 (abril 1961), p. 3-4.
- «Cours élémentaire de catalan III». *Sant Joan i Barres*, núm. 3 (maig 1961), p. 7-8.
- «Cours élémentaire de catalan IV». *Sant Joan i Barres*, núm. 4 (juny-juliol 1961), p. 7-8.
- «Cours élémentaire de catalan V». *Sant Joan i Barres*, núm. 5 (1961), p. 4-6.
- «Cours élémentaire de catalan VI». *Sant Joan i Barres*, núm. 6 (1961), p. 3-6.
- «Cours de catalan VII». *Sant Joan i Barres*, núm. 7-8-9 (1962), p. 4-8.
- «Cours de catalan VIII». *Sant Joan i Barres*, núm. 10 (1962), p. 8-10.
- «Cours de catalan IX». *Sant Joan i Barres*, núm. 11 (1962), p. 7-11.
- «Cours de catalan X». *Sant Joan i Barres*, núm. 12 (1962), p. 4-7.
- «Cours de catalan XI». *Sant Joan i Barres*, núm. 13 (1963), p. 8-11.
- «Cours de catalan XII». *Sant Joan i Barres*, núm. 14 (1963), p. 5-10.
- «Cours de catalan XIII». *Sant Joan i Barres*, núm. 15 (1963), p. 5-10.
- «Cours de catalan XIV». *Sant Joan i Barres*, núm. 18 (1964), p. 5-6.
- «Cours de catalan XV». *Sant Joan i Barres*, núm. 21 (1965), p. 10-15.
- «Cours de catalan XVI». *Sant Joan i Barres*, núm. 22 (1965), p. 16-19.
- «Cours de catalan XVII». *Sant Joan i Barres*, núm. 23 (1965), p. 12-14.
- GUAL, Ramon. *Iniciació a la llengua i a la cultura catalanes*. Prada: Terra Nostra, 1984.
- GUAL, Ramon; VERDAGUER, Pere. *El català a l'escola primària*. Prada: Terra Nostra, 1977, núm. 25.
- HERNÁNDEZ, M. Pilar; LAFUENTE I PÉREZ, Tomàs. *Llengua catalana*. Madrid: Anaya, 1980. 3 v.
- LLECH-WALTER, Renat. «Rendons à César». *Sant Joan i Barres*, núm. 2 (abril 1961), p. 2.
- *Cours d'initiation à la langue catalane*. Perpinyà, 2001. [1a ed., 1967]
- PRAT, Magalie. *Llop meu*. Montpeller: CRDP: Grandir, 2009. [Adaptació de l'original francès d'Anne Bertier]
- PUIG, Gentil; ERILL, Gustau; ESPONA, Isabel; ROMANÍ, Joan Maria; VIÑALS, Josep. *Sempre endavant*. Barcelona: Barcanova, 1984.
- PUIG-MORENO, Gentil. *Encara i sempre*. Perpinyà: Presses Universitaires de Perpignan, 2001. (SETELCAT)
- *Benvinguts 1*. Perpinyà: PREC: CRDP du Languedoc-Roussillon: CDDP des Pyrénées Orientales, 2002.
- *Benvinguts 2*. Perpinyà: PREC: CRDP du Languedoc-Roussillon: CDDP des Pyrénées Orientales, 2003.
- *Benvinguts 3*. Perpinyà: PREC: CRDP du Languedoc-Roussillon: CDDP des Pyrénées Orientales, 2003.
- ROURE, Pau. «Présentation au public». *Sant Joan i Barres*, núm. 1 (1961), p. 3.
- RUAIX, Josep. *Català fàcil: Curs bàsic per a catalanoparlants*. Moià, 1983.

- SAISSET, Albert. *Catalanades d'Un Tal*. Barcelona: Llibres de l'Index, 1994. [Transcripció i notes de Joan Daniel Bezsonoff]
- SANCHIZ, Mary; BONET, Luc. *En Teo i el menjaire de lletres*. Montpeller: Grandir: CRDP, 2008. [Adaptació de l'original francès de Marizio de Bellis]
- Sant Joan i Barres*, núm. 7-8-9 (1962), p. 2.
- SOLÀ-OMS, Maria Dolors; VAILLS, Miquela. *Ara i aquí: Curs de català audio-visual*. Terra Nostra, 1986, núm. 57. [Primera part]
- *Ara i aquí: Curs de català audio-visual*. Terra Nostra, 1986, núm. 58. [Segona part]
- SOLÀ, Maria Dolors; BADIE, Maïe-Ange; PLANAS, Colette; TOCABENS, Jean-Claude. *Llipotits: Fiches pour l'enseignement du catalan aux cycles II et III*. Montpeller: CRDP de Montpeller: CDDP des Pyrénées Orientales, 2006.
- Som-hi!* Seminari de Professors d'Adults Catalanoparlants de la DEC d'Òmnium Cultural. Barcelona: Barcanova, 1983.
- Tramontane*, núm. 446-448 (juliol-agost 1961), p. 218.
- UN TAL [Albert Saisset]. *Catalanades*. Prada: Terra Nostra, 1977, núm. 29. [Transcripció i notes de Joan Marty]
- VASSAILS, Gerard. *Vocabulari català: À l'usage des instituteurs et institutrices des Pyrénées-Orientales*. Perpinyà: Institut de Recherche en Sciences de la Communication et de l'Éducation de l'Université de Perpignan, 1979.
- VERDAGUER, Pere. *Cours de langue catalane*. Barcelona: Barcino, 1972. (Manuals Lingüístics; 9)
- *El català al Rosselló: Gallicismes, occitanismes, rossellonismes*. Barcelona: Barcino, 1974. (Tramuntana; 21)

Resposta de Joan Becat i Rajaut, membre emèrit de la Secció de Filosofia i Ciències Socials

És amb un gran plaer i molta emoció que, en nom de la Secció de Filosofia i Ciències Socials, faig aquesta resposta al discurs de recepció de Miquela Valls com a membre corresponent de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), que culmina tres anys de tràmits preceptius i necessaris. Basant-nos en les qualitats científiques i els àmbits de recerca i actuació de Miquela Valls, que esmentaré tot seguit, ella podia entrar a la Secció Filològica, pels treballs sobre la literatura i la llengua a la Catalunya del Nord, com a la Secció de Filosofia i Ciències Socials, pels estudis i les actuacions en pedagogia i ciències de l'educació. En els dos casos era membre de l'Institut d'Estudis Catalans. De fet, ja fa temps que l'Institut s'havia de plantejar com aprofitar les seves competències i la seva energia, és a dir, que Miquela Valls mereixia ser entre nosaltres.

La candidatura de Miquela Valls va ser presentada a la Secció de Filosofia i Ciències Socials el setembre del 2007 i, de fet, va ser el primer membre corresponent proposat. Es va decidir obrir les propostes als altres àmbits de la Secció, i la presentació formal per a l'àrea de pedagogia es va fer el 27 de desembre del 2007, apadrinada per Josep Maria Muntaner, Josep González-Agàpito, Josep Maria Casasús, Josep Maria Panareda, Ricard Torrents i jo mateix. La presentació en el Ple de l'Institut va tenir lloc el 31 de març del 2008. Com que la Secció s'estrenava en les propostes de membres corresponents i que Miquela Valls n'era una dels Països Catalans calia, com havien fet les altres seccions anteriorment, una autorització prèvia del Ple de l'Institut i esperar la pròxima sessió dedicada a l'entrada de nous membres per decidir. Finalment, la votació definitiva es va produir en el Ple del 23 de febrer del 2009.

Els motius de la proposta eren alhora el reconeixement dels mèrits de Miquela Valls i unes intencions més interessades de la Secció i de l'Institut. En efecte, tenint en compte la situació lingüística i política de la Catalunya del Nord, i espe-

cialment el fet que faci part de l'Estat francès, l'Institut va decidir, sota la presidència del doctor Castellet, de fer un esforç especial i d'obrir una delegació territorial a Perpinyà. És evident que, a més de les aportacions que ella pugui fer a la nostra secció, Miquela Valls contribuirà a reforçar aquesta delegació en un camp vital per a aquest territori, la pedagogia i l'ensenyament de la llengua catalana.

Qui és Miquela Valls? Va néixer a Perpinyà l'any 1945, és llicenciada en lletres per la Universitat de Montpeller i professora agregada de lletres modernes des del 1967. Va ser professora d'institut a Rouvroy (Pas-de-Calais) i a Portvendres, on, durant els anys setanta del segle passat, va ser una de les primeres professores a ensenyar el català en els col·legis i els liceus.

Des del 1985, és a dir, gairebé des de l'origen dels Estudis Universitaris Catalans a Perpinyà, fins al 2005 va ser professora al Departament de Català de l'Institut Francocatalà Transfronterer de la Universitat de Perpinyà. Hi va ser un dels pals de paller: ensenyament de la llengua, de la literatura, de la pedagogia, taller d'escriptura, lexicologia, etc. Com subratllaré més endavant en la resposta al seu discurs, és ella qui, bàsicament, va definir la línia d'ensenyament i la relació entre la norma i la variant rossellonesa, és a dir, amb la gent i la societat del país, per orientar els ensenyants i esborrar els espectres del rossellonisme mal entès, és a dir, secessionista.

Vaig tenir el plaer de treballar amb ella i de rebre la seva influència, a través de molts intercanvis privats o dins grups de treball, puntuats de sovintejats «Evidentment, per aquí hem d'anar», o «No creieu que...».

Actualment, és presidenta de l'Associació per a l'Ensenyament de Català (APLEC), que reagrupa la totalitat dels ensenyants de català, de l'ensenyament públic, privat, de l'ensenyament per a adults.

L'APLEC és promotora d'intercanvis escolars, d'intervencions de català a les escoles primàries, de lectorats als col·legis, d'edició per al jovent, de producció de material didàctic, d'accions de formació. També presideix l'associació Terra Nostra, una revista escolar i casa d'edició nord-catalana, animada per Ramon Gual i Mònica Batlle.

De les seves nombroses activitats pedagògiques a favor del català, subratllaré els cursos d'ensenyament a distància i la redacció, amb Maria Dolors Solà, d'un mètode audiooral d'iniciació al català i de perfeccionament, *Ara i aquí*, destinat als mestres i al públic nord-català en general, que ha evocat en el seu parlament. Però més que tot, vull destacar la seva continuada formació de formadors: a l'inici, reciclatge de professors d'instituts i de professors de català, cursos de perfeccionament de català per a mestres de les escoles primàries, formació de mestres de maternal de l'Escola Andorrana, formació de mestres de la Bressola sobre la pràctica d'un estàndard septentrional. Ha participat de manera destacada, el 2002, a l'elaboració de programes de català de l'ensenyament secundari (París) i, el 2006,

als nous programes de llengua i literatura catalanes del batxillerat de l'Escola Andorrana.

A més del vessant escolar, Miquela Valls està totalment implicada en les activitats cíviques d'animació i de foment del català: múltiples activitats d'animació o d'assessorament a les associacions, als estudiants, als cursos per a adults, als clubs de català, tallers de teatre, etc. Des del 1982 participa a la Universitat Catalana d'Estiu, secció *Coneixença de Catalunya Nord*, i no es compten les seves conferències als pobles de la Catalunya del Nord. Ha format professionals per preparar-los per a les relacions transfrontereres (tècnics agrícoles de la Cambra d'Agricultura dels Pirineus Orientals; animadors, locutors, periodistes i tècnics de Radio France Roussillon, de France 3 Sud; personal de la vila de Perpinyà; reciclatge de guies de turisme de la Xarxa Cultural Terra Catalana).

La seva bibliografia és remarcable, molt majoritàriament en català. S'hi noten setze llibres o participacions a llibres, quinze articles dins actes de col·loquis, dinou articles dins revistes universitàries o de divulgació i una desena de traduccions de llibres, vers el català o vers el francès, sense comptar els catàlegs d'exposicions, els documents pedagògics, etc. Per no fer-ho més llarg, no insistiré en les seves activitats de divulgació: més de setanta conferències a la Catalunya del Nord, a Catalunya i a Andorra, exposicions, lectures dramatitzades i moltes altres activitats. Des del 2002 és directora de publicació de la revista infantil *Mil Dimonis*.

Prefereixo acabar aquesta breu presentació insistint en les seves activitats associatives i cíviques: va ser membre fundadora de l'escola catalana Arrels i de l'associació APLEC, que ja he mencionat; va ser implicada dins l'equip de prefiguració del Parc Natural Regional dels Pirineus Catalans i dins la Federació d'Entitats per a la Defensa de la Llengua i la Cultura Catalanes a la Catalunya del Nord. La seva activitat li va valer distincions honorífiques, el Premi Joan Blanca d'actuació cívica de la vila de Perpinyà l'any 2005 i, el 1988, el Premi Jaume I, a Barcelona.

La seva experiència i la seva energia ens seran molt útils. Després de l'exposició de la seva trajectòria, queda molt clar que la necessitàvem per a les activitats de la nostra secció i de la delegació de Perpinyà. Crec que la seva entrada a l'Institut és més que el reconeixement dels seus mèrits o un honor que se li fa; en realitat, és la seva dedicació al català, el seu treball i la seva recerca, el seu compromís cívic, que són un honor per a la Catalunya del Nord i per a Catalunya.

En el seu discurs, tot i que se'n defensi, Miquela Valls ens ofereix una reflexió meditada sobre l'ensenyament del català i una línia de conducta pedagògica coherent, amagada —com ella fa tot sovint— darrere declaracions com «no en sé, ni de modelitzar, ni de conceptualitzar», que ben aviat l'oient o el lector s'adona que no són certes. De fet, aquesta posició és un mètode inductiu i pragmàtic en si mateix, que porta el subjecte —alumne o oient— a fer ell mateix la seva pròpia reflexió sobre la base del que se li ofereix i de la seva experiència. No és estrany que

Miquela Valls hagi utilitzat els mètodes moderns d'ensenyament, que fan de l'alumne un subjecte actiu i no passiu, un futur ciutadà, i també que hagi sempre utilitzat els temes de societat i d'actualitat sobre la base de textos i documents de la vida quotidiana i dels mitjans de comunicació. Es reconeix la seva petjada dins els textos de les recomanacions oficials per a l'ensenyament del català.

Miquela Valls és a la base del model lingüístic dels estudis catalans a la Universitat de Perpinyà i de la major part dels ensenyants de català a la Catalunya del Nord. Comença l'any 1978 amb la creació d'un diploma d'universitat del nivell d'un primer any universitari, pluridisciplinari i totalment en català, el diploma d'universitat d'estudis catalans (DUEC) «L'home en el seu medi». Era una resposta modesta però efectiva al fracàs uns quants anys abans d'una proposta de creació d'una llicenciatura clàssica de català. Es tractava de prefigurar bona part dels ensenyaments futurs de català, de matricular estudiants, de dispensar cursos i de crear una plantilla d'intervinents; una vegada el diploma arrelat, es passaria a la proposta de llicenciatura. El DUEC neix, doncs, amb caràcter generalista i un fort arrelament en el país. Tenia també un model lingüístic clar, que serà el model dels Estudis Catalans de Perpinyà fins avui dia i que va tenir l'assentiment del nucli que portava el diploma; era pensat i portat a la pràctica per Miquela Valls i Maria Dolors Solà-Oms. Al cap de pocs anys de funcionament del diploma universitari, prepararan el primer mètode de català del DUEC, *Ara i aquí*, publicat per la revista *Terra Nostra*. Mireu-vos-ho i la línia lingüística i pedagògica us quedarà clara. Descansava sobre quatre pilars que no canviaran des d'aleshores:

— Primer, un respecte absolut envers les normes de l'Institut d'Estudis Catalans. Cap pacte no era possible amb els intents de subnormes rossellonistes —o fins i tot de grafies secessionistes d'alguns manuals que Miquela Valls ha evocat de manera massa benèvola en el seu parlament— ni cap actitud, passiva. No es podia afliuixar sobre la unitat de la llengua, ni que fos amb bones intencions.

— Però, al mateix temps, s'introduïa sistemàticament els girs nord-catalans i es validava el vocabulari o el lèxic nord-català amb, cada vegada que existien, la indicació de les altres formes emprades als Països Catalans. Es tractava d'arrelar l'ensenyament dins el país, d'evitar la suspicàcia de la imposició d'una llengua externa o lluny de la gent, i, alhora, de dignificar la variant dialectal nord-catalana i fer la feina complementària o substitutòria de l'Institut d'Estudis Catalans en relació amb el rossellonès.

— Tercer, en totes les ocasions possibles es fomentava el contacte amb el país: exemples i situacions pedagògiques, estudi sistemàtic de la història i de la geografia de la Catalunya del Nord, visites i excursions, sempre en relació amb la història general de Catalunya o d'Europa.

— Finalment, una obertura constant als Països Catalans. Calia fomentar el coneixement de les altres terres catalanes i resituar la Catalunya del Nord dins el seu

context lingüístic i cultural. Era evident per a tots que, en un territori perifèric de l'àrea catalana i amb l'agreuja d'una frontera d'Estat aleshores encara molt hermetica, calia evitar l'aïllament o el tancament sobre si mateix.

L'objectiu primer del DUEC era formar mestres, ensenyants de català, i obrir a un ampli públic l'accés a la llengua catalana i als coneixements sobre la Catalunya del Nord. Però, des de l'inici, a més d'omplir un buit de formació, l'objectiu segon i més ambiciós era preparar, com hem dit, una futura llicenciatura de català. A més dels ensenyants nord-catalans, Miquela Valls i Maria Dolors Solà ja citades, jo mateix, Àlicia Marquet, Pere Ponsich, Francesc Català, Pere Verdaguer, entre d'altres, mitjançant conferències o cursos, es va procurar introduir els millors especialistes de cada tema per donar prestigi a l'ensenyament del català i en català. En pocs anys es va, doncs, crear una xarxa que es podria mobilitzar més endavant dins un diploma d'Estat. Per exemple, vindran Antoni M. Badia i Margarit, Xavier Fàbregas, Josep Maria Puig i Salellas, Josep Maria Muntaner, Enric Argullol, Maria Aurèlia Capmany, Jaume Sobrequès, Jaume Vidal, Josep Maria Llopart i molts altres.

L'etapa decisiva es va produir l'any 1982, amb l'inici del primer any universitari de català a la Universitat de Perpinyà i el desenvolupament en tres anys del conjunt de la llicenciatura i dels estudis doctorals de català.

Es va crear un Departament de Català i un Centre de Recerca d'Estudis Catalans (CREC) dins la Facultat de Lletres i Dret. Encara que les relacions amb els altres departaments i la Universitat no fossin sempre una bassa d'oli, ningú no va mai més discutir la línia d'ensenyament ni el model lingüístic heretats del DUEC, dins o fora de la Universitat.

Per protegir aquestes noves estructures i alhora obrir-les cap a Catalunya i als Països Catalans es van prendre ràpidament dues iniciatives:

— L'any 1983 es prepararan i es firmaran convenis amb la Universitat de Barcelona i la Universitat Autònoma de Barcelona. Eren els primers que la Universitat de Perpinyà firmava amb una universitat catalana. Amb una gran complicitat i una clara voluntat de fer país, el rector de la Universitat de Barcelona, Antoni M. Badia i Margarit, i el rector de la Universitat Autònoma de Barcelona, Antoni Serra i Ramoneda, agilitzaren els tràmits i van saber connectar amb el president de la Universitat de Perpinyà.

— Sobretot, l'any 1984, es va firmar un conveni entre la Universitat de Perpinyà i l'Institut d'Estudis Catalans. Hi van desenvolupar un paper fonamental el president, Enric Casassas; Jordi Carbonell, i el secretari general, Ramon Aramon.

Què deia el conveni? A més d'un suport concret de l'IEC al Departament de Català de Perpinyà i de participació a les seves activitats, era un reconeixement mutu i asimètric. L'IEC feia de la Universitat de Perpinyà el seu interlocutor privilegiat a França, però sobretot aquesta reconeixia l'IEC com a acadèmia de la

llengua catalana, n'acceptava explícitament les normes per al seu ús intern i per a les missions que li podia donar l'Estat francès. Era tallar arran i definitivament les discussions sobre el model de llengua. De passada, també donava peu a l'IEC dins els territoris catalans sota sobirania francesa. Aquest conveni serà posteriorment un element essencial dins les relacions amb el Ministeri, per la legitimitat que ens donava l'acadèmia de la llengua.

En aquest marc i com a primera aplicació, es va organitzar una diada científica l'any 1984, just després de la firma del conveni. Es va celebrar a la Universitat de Perpinyà i va reunir els membres de la Secció Filològica i del CREC, precisament per plantejar la qüestió del model lingüístic per a l'ensenyament secundari i universitari a la Catalunya del Nord. Es tractava de validar o de modificar el model que tant devia a Miquela Valls i que es practicava des de feia ja set anys a Perpinyà. Durant aquest seminari, d'una banda, es van afirmar la unitat de la llengua i la intangibilitat de les normes, i, de l'altra, es van exposar les pràctiques a Perpinyà i es van llistar les qüestions que calia resoldre. Però aquesta trobada no va tenir gaire continuïtat ni conseqüències concretes. Penso que les coses no eren prou madures a Catalunya el 1984 i crec que aleshores els temes dels models de llengua per a l'ensenyament als diversos Països Catalans i a Catalunya mateix no havien fet prou forat dins les preocupacions de la Secció Filològica. Per als ensenyants universitaris perpinyanesos, i especialment els de llengua, Miquela Valls, Maria Dolors Oms-Solà i Pere Verdaguer, com per a mi mateix, això va produir una certa frustració. S'esperava més mestratge de la casa mare. Però, malgrat aquest petit desencís, l'encontre va ser molt positiu, car va quedar molt clar que teníem l'aval de l'acadèmia i que calia tirar endavant, prenent totes les iniciatives necessàries. Amb els anys es van crear hàbits, els estudiants van passar a ser professionals de la llengua i difusors de models i actituds que, avui dia, han entrat a la Catalunya del Nord en el món de les coses donades per descomptat.

Un nou conveni va ser firmat amb l'Institut d'Estudis Catalans l'any 1999, que completa el primer. En reprèn la formulació i crea una delegació territorial, amb l'objectiu de «l'estudi del català septentrional o rossellonès, tant pel que fa als aspectes lingüístics com pels seus usos en l'ensenyament i la societat», és a dir, el mateix que ja tenia la trobada del 1984. Per continuar i amplificar aquesta obra, des de la Secció de Filosofia i Ciències Socials s'ha apostat per incorporar l'experiència i l'impuls de Miquela Valls.

